

УДК 75.038.11.071.1:378.4(477.54-25)

Владлен Трубчанинов

**МЕМОРИАЛІЗАЦІЯ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ ВАСИЛЯ ДМИТРОВИЧА ЄРМІЛОВА
ТА ЙОГО ПОСЛІДОВНИКІВ У ХАРКІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ
УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗИНА**

У статті досліджено процес меморіалізації творчої спадщини художника Василя Дмитровича Єрмілова та його послідовників у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна. За тривалі роки творчості художник зумів запропонувати безліч новаторських рішень у сфері мистецтва і став одним з батьків сучасної візуальної культури. Широку популярність В. Д. Єрмілову принесло відкриття принципу модульних сіток у дизайні. Охарактеризовано художній спадок митця, його рідних, учнів та послідовників, що зберігається у стінах Харківського класичного університету.

Ключові слова: В. Д. Єрмілов, авангард, конструктивізм, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

Владлен Трубчанинов

**МЕМОРИАЛІЗАЦІЯ ТВОРЧЕСТВА ВАСИЛИЯ ДМИТРИЕВИЧА ЕРМИЛОВА
И ЕГО ПОСЛЕДОВАТЕЛЕЙ В ХАРЬКОВСКОМ НАЦИОНАЛЬНОМ
УНИВЕРСИТЕТЕ ИМЕНИ В. Н. КАРАЗИНА**

В статье исследован процесс мемориализации творческого наследия художника-конструктивиста Василия Дмитриевича Ермилова в Харьковском классическом университете. За долгие годы творчества художник сумел предложить множество новаторских решений в области искусства и стал одним из отцов современной визуальной культуры. Широкую известность В. Д. Ермилову принесло открытие принципа модульных сеток в дизайне. Охарактеризовано художественное наследие художника, его родных, учеников и последователей, что сохраняется в наши дни в стенах университета.

Ключевые слова: В. Д. Ермилов, Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина, авангард, конструктивизм.

Vladlen Trubchaninov

**MEMORIALIZATION OF THE CREATIVITY OF VASYL YERMILOV
AND HIS FOLLOWERS IN V. KARAZIN KHARKIV NATIONAL UNIVERSITY**

The name of the great Ukrainian constructivist artist and designer Vasyl Yermilov is known far beyond Ukraine. For the time of artistic activity the artist offered multiple innovative solutions in art and became one of the fathers of a modern visual art. The discovery of the modular grid as a design tool was the reason of widespread appreciation of Yermilov as an artist. Though life and art of Vasyl Ermilov are of huge interest to the scholars, some episodes of his life remain poorly researched. One of such episodes is Yermilov's connection to V. Karazin Kharkiv National University.

The Yermilov family is nearly related to the history of Kharkiv Classical University, which now is named after its founder Vasyl Karazin. Vasily Karazin took part in setting of the streets and squares, where the buildings of the former University were situated. His younger brother, Ivan Yermilov (1903–1973) was a member of the architects and designers' group that rebuilt the House of Projects after the liberation of Kharkiv. V. Yermilov's "signature" is found in two reliefs: "Work. Science. Space" and "Tree of Life". Nowadays these works of art continue to ornament the entry to the Great assembly hall of the University. Their authors are the sculptors V. Litvinov (1934) and

Yu. Morozov (1933–1992), who are the master workman's of the design of Kharkiv Arts Institute students. There are possibly other ties that relate Vasil Dmytrovich to Karazin University. When these works of art were created, it was the direction of the University who were one of the "ordering parties" of the reliefs, and it was the first pro-rector V. Astakhov (1922–1972) who took one of the main parts in it. Nowadays the chair of historiography, source study and archaeology (created in 1964) of the faculty of history of V. Karazin Kharkiv National University is decorated with its founder's, Victor Astakhov's portrait painted by the laureate of creative prize in design named after V. Yermilov of Kharkiv city administration (2001), artist O. Lazarenko (1961). The Yermilov Centre (the first centre of modern arts in Kharkiv), which was open in 2011 as affiliated to V. Karazin Kharkiv National University (4, Svobody square) played certain part in drawing our attention to this subject.

The presence of a youth movement, a creative one in the first place, which set a goal of propaganda of V. Yermilov's art and preservation of his memory in modern Kharkiv, is symbolic for us. There are students and teachers of V. Karazin Kharkiv National University among its participants. The creative group "Yermilov-Kosarev's mansard" that initiate different activities propagating Vasil Dmytrovich's heritage also functions actively in Kharkiv.

In 2014 (on the 21st of February) the society celebrated Vasyl Yermilov's 120 years anniversary. Critical political events in the country did not give an opportunity to fully give proper respect to the artist of poster and pictorial art. And still, a thematic exhibition took place in Kharkiv Art Museum, so did different events on the base of the exhibition complex "Yermilov Centre" and Kharkiv State Academy of Design and Arts. The day before the memorable date many buildings of the city were ornamented with paintings "à-la Yermilov".

Keywords: *V. Yermilov, V. Karazin Kharkiv National University, avant-garde, constructivism.*

"Я не сумніваюся, що слава до мене прийде"

В. Д. Єрмілов

Видатний український художник і дизайнер Василь Дмитрович Єрмілов (09 (21). 03. 1894–06. 01. 1968) ще за життя здобув визнання в Україні та європейських країнах. Актуальність проблеми постійно збільшується разом з підвищенням інтересу до творчості та історії життя. За тривалі роки творчості художник зумів запропонувати безліч новаторських рішень у сфері дизайну і мистецтва, став одним із законодавців сучасної візуальної культури. Широку популярність В. Д. Єрмілову принесло відкриття принципу модульних сіток у дизайні. Але, незважаючи на великий інтерес дослідників, деякі фрагменти біографії художника-конструктивіста залишаються малодослідженими. Одним з таких періодів є взаємозв'язок В. Д. Єрмілова з Харківським національним університетом імені В. Н. Каразіна.

В останні роки побачила світ велика кількість наукових та мистецтвознавчих статей та публікацій у ЗМІ, присвячених життю і творчості Василя Дмитровича Єрмілова. Серед ключових робіт варто згадати праці мистецтвознавців: статтю Т. В. Павлової "Василь Єрмілов. Нотатки до портрета" [3] та її монографію "Василий Ермилов ожидает весну" [2], книгу О. Ю. Парніса "Василий Ермилов: материалы к творческой биографии художника" [5], статтю Л. Д. Соколюк "Становлення графічного дизайну в Харкові в 1920-ті рр. (майстерня В. Д. Єрмілова)" [7] тощо. Однак серед великої кількості публікацій у ЗМІ, наукових статей, монографій ми не виявили згадок про взаємозв'язок конструктивіста з Харківським університетом. У даній статті робимо спробу заповнити цей пробіл у біографії художника.

Мета статті – виявити предмети образотворчого мистецтва, історичні факти та сучасні заходи, що пов'язують геніального українського художника з Харківським національним університетом імені В. Н. Каразіна. Продемонструвати сучасні ініціативи з увічнення пам'яті та музеєфікації творчої спадщини В. Д. Єрмілова та його учнів і послідовників.

Родина Єрмілових має безпосередній стосунок до історії Каразінського університету. Василь Дмитрович брав участь в оформленні вулиць і площ, на яких розташовувалися корпуси колишнього університету. Його молодший брат – Іван Дмитрович Єрмілов (1903–1973) був у групі архітекторів і дизайнерів, яка відновлювала Дім проектів після визволення Харкова

(сьогодні – Головний корпус університету на майдані Свободи, 6. Повністю введений у дію в 1963 р. – В. Т.), “Почерк” В. Д. Єрмілова впізнається у двох рельєфах: “Труд. Наука. Космос” та “Древо життя”. Ці твори мистецтва й сьогодні прикрашають вхід у Великий актовий зал університету. Їхні автори – учні В. Д. Єрмілова з курсу дизайну Харківського художнього інституту.

В. А. Литвинов, Ю. В. Морозов “Труд. Наука. Космос”

В. А. Литвинов, Ю. В. Морозов “Древо життя”

Коли створювали ці роботи, одним з головних “замовників” рельєфів було керівництво Університету, а в ньому одну з провідних ролей відігравав перший проректор В. І. Астахов (29. 05. 1922–22. 06. 1972). Сьогодні кафедру історіографії, джерелознавства й археології (створена у 1964 р.) історичного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна прикрашають портрет її засновника – Віктора Івановича Астахова, доробки лауреата мистецької премії в галузі дизайну імені В. Д. Єрмілова Харківського міськвиконкому (2001), художника О. А. Лазаренка.

Увагу до цього сюжету повертає відкритий у 2011 році ЄрміловЦентр (перший Центр сучасного мистецтва у Харкові) при Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4). У 2014 р. з нагоди 120-річчя від дня народження художника режисер Оксана Колонська зняла повнометражний документальний фільм “Конструктор Василь Єрмілов”, який отримав схвальні відгуки у вітчизняних мистецтвознавців та в мистецьких колах США. Символічною для нас є наявність у сучасному Харкові руху молоді, насамперед творчої, яка ставить собі за мету пропаганду мистецтва В. Д. Єрмілова й збереження пам’яті про нього. Серед його учасників – студенти й викладачі ХНУ імені В. Н. Каразіна. У Харкові також активно діє творча група “Мансарда Єрмілова–Косарева” (Борис Васильович Косарев (23. 07 (04. 08). 1897–23. 03. 1994) – видатний художник-авангардист, сценограф, однодумець В. Д. Єрмілова – В. Т.), яка ініціює різні акції, пропагуючи спадщину Василя Дмитровича [8, с. 65].

Показовий штрих – образ В. Д. Єрмілова відображений і в літературі. Йому присвячено як прозові твори, так і поетичні рядки. Наприклад, відомий поет Борис Абрамович Слуцький (07. 05. 1919–23. 02. 1986) присвятив В. Д. Єрмілову вірш “Харківський Іов” [6, с. 118]:

*“... Ермилов долго тисал альфреско.
Исполненный мастерства и блеска,
лучшие харьковские стены
он растисал в двадцатые годы,
но постепенно сошёл со сцены*

чуть позднее, в тридцатые годы...

У 2014 р. (21 лютого) громадськість відзначила 120 років з дня народження Василя Дмитровича Єрмілова. Гострі політичні події у країні не дали змоги сповна вшанувати майстра плаката й живопису. І все ж із цієї нагоди відбулася тематична виставка у стінах Харківського художнього музею, було проведено різні заходи на базі виставкового комплексу “ЄрміловЦентр” і Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Напередодні пам’ятної дати багато будинків міста прикрасили декоративні розписи “під Єрмілова” [8, с. 65].

У 2012 р. в стінах ХНУ імені В. Каразіна відкрився центр сучасного мистецтва “ЄрміловЦентр”. Окрім меморіалізації пам’яті про видатного художника, Центр має на меті популяризацію сучасного мистецтва й культури, створення поліфункціонального майданчика для демонстрації виставкових проєктів та інновації в просвітницькій і освітній діяльності. “Серед завдань ЄрміловЦентру: активізація соціальної ролі сучасного мистецтва, створення умов для діалогу мистецтва і суспільства, підтримка культурних ініціатив. Центр сприяє розвитку сучасного українського мистецтва, його інтегрування у світовий мистецький контекст, підтримує молодих авторів, є комунікативною платформою для українських і зарубіжних фахівців у сфері сучасного мистецтва” [10].

Інтер’єр центру сучасного мистецтва ЄрміловЦентру
(Харків, Головний корпус Каразіньського університету, майдан Свободи, 6)

У січні–лютому 1920 р. В. Д. Єрмілов керував відділом пропаганди УкРОСТА. Конструктивіст створив декоративні й агітаційні полотна для бюро Агітпропу “Червона Україна” і для харківського Клубу Червоної армії. Крім того, оформляв вулиці та площі Харкова до зустрічі делегатів Другого конгресу Комінтерну. Серед будівель, які свого часу прикрашав у сміливій конструктивістській манері Василь Дмитрович, були і корпуси Харківського інституту народної освіти імені О. О. Потебні (ХІНО) на вулиці Вільної академії (ХІНО було створено у 1921 р. на базі Харківського університету. В ході реформування закладу вдалося зберегти значну кількість професорсько-викладацького складу. А у 1932–1933 рр. на його базі було відновлено Харківський державний університет – В. Т.]. У наші дні ця найстаріша у місті вулиця має назву Університетська.

У 1968 р. художник-авангардист пішов із життя. Проте його творчий спадок продовжує жити та впливати на сьогодення, перш за все, у творчості його учнів і послідовників. Зримим нагадуванням про нього служать оформлені за мотивами робіт В. Д. Єрмілова квіткові клумби, що прикрашають щовесни наше місто. У 2015 р. поціновувачі творчості Василя Дмитровича Єрмілова прикрасили безліч клумб візерунками з квітів за мотивами творів майстра. Одну з клумб із шістьма композиціями мальовничо розмістили на центральній площі міста між Головним і Північним корпусами Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна [8, с. 66].

Протягом уже більше ніж двох століть Каразіньський університет є тією незримою силою, що значною мірою впливає на розвиток міста та регіону. Харків – університетське місто, і Харківський університет подарував Україні багатьох талановитих дослідників історії мистецтва. Засновник університету В. Н. Каразін (30. 01 (10. 02). 1773–04 (16). 11. 1842), науковці та випускники університету від самого його виникнення опікувалися мистецьким

життям міста, відкривали художні музеї, збирали численні колекції живопису, створювали наукові школи тощо. У зв'язку з цим ми вважаємо питання взаємозв'язку Харківського класичного університету та розвитку лівого мистецтва Харкова у ХХ ст. одним з нагальних напрямків у дослідженні історії українського авангардного мистецтва і творчості В. Д. Єрмілова як одного з його лідерів зокрема.

Отже, можемо стверджувати, що збереження творчої спадщини Василя Дмитровича Єрмілова, його учнів і послідовників на сучасному етапі набуло характеру меморіалізації у стінах Харківського класичного університету. Оригінальні творчі рішення та новаторські методи у дизайні до теперішнього часу мають великий вплив на праці митців і дизайнерів у всьому світі. Проте деякі сторінки біографії конструктивіста й досі залишаються маловивченими і потребують подальших досліджень мистецтвознавцями та істориками мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Даниленко В. До питання про дослідження творчої спадщини В. Єрмілова / В. Даниленко // Науково-практична конференція професорсько-викладацького складу та аспірантів інституту за підсумками науково-творчої роботи за 1995 рік : тези доп. — Харків : Б. в. 1996. — С. 64–66.
2. Павлова Т. В. Василий Ермилов ожидает весну / Т. В. Павлова. — К. : Родовід, 2012. — 108 с.
3. Павлова Т. В. Василь Єрмілов. Нотатки до портрета [Електронний ресурс] / Т. В. Павлова. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/had_2007_8_15.pdf (Доступ – 14. 11. 2014).
4. Парнис А. Е. Василий Дмитриевич Ермилов. 1894–1968 / А. Е. Парнис. — К. : Мистецтво, 1968. — 40 с.
5. Парнис А. Е. Василий Ермилов: Материалы к творческой биографии художника / А. Е. Парнис. — К., 2012. — 452 с.
6. Слуцкий Б. Харьковский Иов / Б. Слуцкий. — М. : Правда, 1999. — С. 118.
7. Соколюк Л. Д. Становлення графічного дизайну в Харкові в 1920-ті рр. (майстерня В. Д. Єрмілова) / Л. Д. Соколюк // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв (ХДАДМ) : збірка наукових праць. — Харків, 2006. — № 4. — С. 130–139.
8. Трубочанинов В. А. Заметки к 120-летию со дня рождения художника В. Д. Ермилова / В. А. Трубочанинов // Матеріали Міжнародної наукової конференції “Краєзнавство і учитель–2015” 27 лютого 2015 р. — Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2015. — С. 65–66.
9. Трубочанинов В. О. Український авангардист Василь Єрмілов на тлі історико-культурного простору ХХ – початку ХХІ ст. / В. О. Трубочанинов // Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації : матеріали ІХ Всеукраїнської конференції. — Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. — С. 140.
10. ЕрмиловЦентр [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://yermilovcentre.org/ermilovtsentr/> (Доступ – 26. 05. 2018).

REFERENCES

1. Danylenko, V. (1996). On the question of research on the creative heritage of V. Yermilov, *Naukovo-praktychna konferentsiia profesorsko-vykladatskoho skladu ta aspirantiv instytutu za pidsumkamy naukovo-tvorchoi roboty za 1995 rik : tezy dopovidei* [Scientific-practical conference of professors and post-graduate students of the Institute on the basis of scientific and creative work for 1995: abstracts of reports]. Kharkiv, pp. 64–66. (in Ukrainian).
2. Pavlova, T. V. (2012). *Vasiliy Ermilov ozhidaet vesnu* [Vasily Yermilov expects the spring], Kyiv, Rodovid. (in Russian).
3. Pavlova, T. V. *Vasyl Yermilov. Notatky do portretu* [Vasyl Yermilov. Notes to the portrait]. Available at : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/had_2007_8_15.pdf. (access date 14.11.2014). (in Ukrainian).
4. Parnis, A. E. (1968). *Vasiliy Dmitrievich Ermilov. 1894–1968* [Vasily Dmitrievich Ermilov. 1894–1968], Kyiv, Mystetstvo, p. 40. (in Russian.)

5. Parnis, A. E. (2012). *Vasily Ermilov: materialy k tvorcheskoy biografii khudozhnika* [Vasily Yermilov: materials for the artist's creative biography], Kyiv. (in Russian.)
6. Slutskiy, B. (1999). *Khar'kovskiy Iov* [The Kharkov Job], Moscow, Pravda, p. 118. (in Russian).
7. Sokoliuk, L. D. (2006). The formation of graphic design in Kharkiv in the 1920's (workshop by V. D. Ermilov), *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu i mystetstv [KhDADM] : zbirka naukovykh prats* [Bulletin of the Kharkiv State Academy of Design and Arts [KHDADM]: collection of scientific works]. Kharkiv, no. 4, pp. 130–139. (in Ukrainian).
8. Trubchaninov, V. A. (2015). Notes on the 120-th anniversary of the birth of the artist V. D. Ermilov, *Materialy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii "Kraieznavstvo i uchytel" – 2015" 27 liutogo 2015 r.* [Materials of the international scientific conference "Regional Studies and Teacher – 2015" February 27, 2015]. Kharkiv, Publ. house of KhNPU them G. S. Skovoroda, pp. 65–66. (in Russian).
9. Trubchaninov, V. O. (2013). Ukrainian avant-garde Vasyl Yermilov on the background of historical and cultural space of the XX – beginning of the XXI century, *Problemy ta perspektyvy nauk v umovakh hlobalizatsii : Materialy IX Vseukrainskoi konferentsii* [Problems and Prospects of Sciences in the Conditions of Globalization: Materials of the IX All-Ukrainian Conference]. Ternopil, Publ. house of TNPU of V. Gnatyuk, p. 140. (in Ukrainian).
10. YermilovCentre. Available at : <http://yermilovcentre.org/ermilovtsentr/> (access date – 26.05.2018). (in Ukrainian).

УДК: 766

Яна Вискварка

СУТНІСТЬ ТА СТАНОВЛЕННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ МОВИ ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ В УКРАЇНІ

У статті з'ясовано сутність і становлення візуальної мови графічного дизайну в Україні. Виокремлено п'ять основних типів людської діяльності, серед яких пізнавальна, перетворювальна, комунікативна, ціннісно-орієнтаційна, художня. Наведено основні дефініції понять "дизайн" та "графічний дизайн". Встановлено, що нині виділяють такі основні види дизайнерської творчості: індустріальний (промисловий) дизайн, графічний дизайн, дизайн архітектурного середовища, ландшафтний дизайн та фітодизайн. Зображена етапізація становлення графічного дизайну.

Ключові слова: візуальна мова, графічний дизайн, образотворче мистецтво, реклама.

Яна Вискварка

СУЩНОСТЬ И СТАНОВЛЕНИЕ ВИЗУАЛЬНОГО ЯЗЫКА ГРАФИЧЕСКОГО ДИЗАЙНА В УКРАИНЕ

В статье выясненf сущность и становление визуального языка графического дизайна в Украине. Выделены пять основных типов человеческой деятельности, среди которых познавательная, преобразовательная, коммуникативная, ценностно-ориентационная, художественная. Приведены основные дефиниции понятий "дизайн" и "графический дизайн". Установлено, что теперь выделяют следующие основные виды дизайнерского творчества: индустриальный (промышленный) дизайн, графический дизайн, дизайн архитектурной среды, ландшафтний дизайн и фитодизайн. Изображена этапизация становления графического дизайна.

Ключевые слова: визуальный язык, графический дизайн, изобразительное искусство, реклама.